ZAMONAVIY QISSALARDA MILLIY KOLORIT VA UNING RUHIY TASVIRI

Sa'dullayeva Dilnura
Turdiyeva Jasmina
Ahmadova Diyora
O'zbekiston milliy pedagogika universiteti talabalari.

https://doi.org/10.5281/zenodo.24041737

Annotatsiya. *Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek qissalarida milliy koloritning badiiy ifodasi va uning qahramonlar ruhiy olamini yoritishdagi o'rni tahlil qilinadi. Milliy urf-odatlar, qadriyatlar, an'analar, xalqona nutq va turmush tarzi tasvirining asar mazmuni hamda qahramonlar xarakterini ochishdagi ahamiyatiga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, milliy muhit va inson ruhiyati o'rtasidagi badiiy bog'liqlik yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *zamonaviy qissa, milliy kolorit, ruhiy tasvir, milliy qadriyat, urf-odat, obraz, badiiy tafakkur, xalqona ruh.*

Аннотация. *В статье анализируется художественное выражение национального колорита в современных узбекских повестях и его роль в раскрытии внутреннего мира героев. Рассматривается значение национальных традиций, обычаев, ценностей, народной речи и образа жизни в создании художественной атмосферы произведения и формировании характеров персонажей.*

Ключевые слова: *современная повесть, национальный колорит, психологическое изображение, национальные ценности, традиции, художественный образ.*

Abstract. *This article examines the artistic representation of national color in contemporary Uzbek novellas and its role in revealing the inner world of characters. It explores how national traditions, customs, values, folk speech, and everyday life contribute to the artistic atmosphere of literary works and the development of characters.*

Keywords: *contemporary novella, national color, psychological portrayal, national values, traditions, literary image.*

Kirish

Badiiy adabiyotda milliy kolorit xalqning tarixiy xotirasi, turmush tarzi, urf-odatlari, qadriyatlari va ma'naviy dunyosini aks ettiruvchi muhim estetik hodisadir. Har bir xalq adabiyotida milliy o'ziga xoslikni namoyon etadigan belgilar mavjud bo'lib, ular asarning mazmuni, obrazlar tizimi va badiiy tilida o'z ifodasini topadi. Ayniqsa, zamonaviy o'zbek qissalarida milliy kolorit tasviri inson ruhiyati, ijtimoiy muhit va davr o'zgarishlari bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Bugungi qissachilikda milliylik faqat urf-odat yoki marosimlarni tasvirlash bilan cheklanmaydi. U qahramonning dunyoqarashi, hayotiy qarashlari, orzu-intilishlari, ichki kechinmalari va atrofdagilar bilan munosabatida ham namoyon bo'ladi. Shu jihatdan milliy kolorit qahramon ruhiyatini ochishda muhim badiiy vosita vazifasini bajaradi.

Milliy koloritning badiiy xususiyatlari

Milliy kolorit badiiy asarda muayyan xalqning o'ziga xos turmush tarzi, dunyoqarashi va ma'naviy qadriyatlarini ifodalovchi belgilar majmuasidir.

U xalqning tarixiy tajribasi, an’analari, oilaviy munosabatlari, marosimlari, kiyinish madaniyati, taomlari va nutqiy xususiyatlarida namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy o‘zbek qissalarida milliy kolorit, avvalo, oilaviy muhit tasvirida ko‘zga tashlanadi. Ota-ona va farzand munosabatlari, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, mahalla hayoti, qo‘ni-qo‘shnichilik kabi tushunchalar qahramonlarning xarakterini shakllantiruvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi.

Biroq milliy koloritni faqat tashqi tasvir unsurlari bilan chegaralash to‘g‘ri emas. Uning eng muhim jihati xalqning ruhiy olami, axloqiy mezonlari va hayotiy qarashlarini badiiy ifodalashidadir. Shu sababli milliylik qahramonning muayyan vaziyatdagi qarori, munosabati va ichki ziddiyatlarida ham namoyon bo‘ladi.

Milliy muhit va qahramon ruhiyatining o‘zaro aloqasi

Zamonaviy qissalarda milliy muhit inson ruhiyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biri sifatida talqin etiladi. Qahramonning oilada olgan tarbiyasi, jamiyatdagi mavqei, xalqona qadriyatlarga munosabati uning ruhiy kechinmalari va hayotiy tanlovlarida aks etadi.

Ayniqsa, an’anaviy qadriyatlar bilan zamonaviy qarashlar o‘rtasidagi ziddiyat qahramon ruhiyatida murakkab kechinmalarni yuzaga keltiradi. Ayrim obrazlar milliy an’analarga sodiq qolishga intilsa, boshqalari yangicha fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishga harakat qiladi.

Bunday holatlarda yozuvchi qahramonning ichki dunyosini psixologik tahlil, dialog, monolog va badiiy detallar orqali ochib beradi.

Milliy koloritning ruhiy tasvirdagi ahamiyati shundaki, u qahramon kechinmalariga tabiiylik va hayotiylik bag‘ishlaydi. Masalan, ota roziligini olish, oilaviy burch, el-yurt oldidagi mas’uliyat yoki or-nomus tushunchalari qahramonning ruhiy qarama-qarshiliklarini yuzaga chiqarishi mumkin. Natijada milliy qadriyatlar asarda oddiy maishiy unsur emas, balki obraz ruhiyatini belgilovchi badiiy omilga aylanadi.

Zamonaviy o‘zbek qissalarida milliy ruh ifodasi

Hozirgi o‘zbek nasrida milliy ruhni ifodalashda Xurshid Do‘stmuhammad, Erkin A’zam, Ulug‘bek Hamdam, Isajon Sulton kabi ijodkorlarning asarlari alohida e’tiborga loyiq. Ularning qissalarida inson va jamiyat munosabatlari, milliy o‘zlik, ma’naviy qadriyatlar, zamon o‘zgarishlari hamda shaxs ruhiyatidagi murakkab jarayonlar turli badiiy usullarda yoritiladi.

Masalan, Erkin A’zam qissalarida xalqona muhit, oddiy insonlar hayoti va ularning o‘ziga xos xarakteri orqali milliy ruh namoyon bo‘ladi. Yozuvchi qahramonlar nutqi, xatti-harakati va hayotiy vaziyatlar tasviri orqali jamiyatdagi ma’naviy munosabatlarni ochishga intiladi.

Ulug‘bek Hamdam ijodida esa insonning ichki dunyosi, ruhiy izlanishlari, ma’naviy tanlovi va hayot mazmunini anglash jarayonlari muhim o‘rin egallaydi. Bunday tasvirlarda milliy qadriyatlar qahramonning o‘zligini anglashiga ta’sir etuvchi ma’naviy mezon sifatida namoyon bo‘ladi.

Isajon Sulton asarlarida milliy tafakkur, tarixiy xotira va xalqning ma’naviy olami o‘ziga xos badiiy talqin topadi. Yozuvchi milliylikni tarixiy va falsafiy mushohadalar bilan uyg‘unlashtirib, inson va borliq munosabatlarini kengroq miqyosda yoritadi.

Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, zamonaviy qissalarda milliy koloritning ifodalanishi bir xil qolipda kechmaydi. Har bir ijodkor o‘zining badiiy mahorati, dunyoqarashi va uslubidan kelib chiqib, milliylikni turlicha talqin etadi.

Milliy koloritning ruhiy tasvirdagi badiiy vositalari

Milliy koloritni ruhiy tasvir bilan uyg‘unlashtirishda bir qancha badiiy vositalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Birinchidan, xalqona nutq va dialoglar qahramonning ijtimoiy muhiti, dunyoqarashi va xarakterini ochishga xizmat qiladi. Shevaga xos so‘zlar, maqol va matallar, xalqona iboralar asarga tabiiylik bag‘ishlaydi.

Ikkinchidan, milliy urf-odat va marosimlar qahramonlarning o‘zaro munosabatlarini yoritadi. To‘y, marosim, oilaviy yig‘in va mahalla hayoti tasviri orqali jamiyatdagi axloqiy mezonlar hamda insoniy munosabatlar ochib beriladi.

Uchinchidan, badiiy detallar milliy muhitni yaratish bilan birga, qahramonning ichki kechinmalarini ham ifodalaydi. Uy jihozlari, milliy kiyimlar, kundalik turmush buyumlari yoki muayyan joy tasviri obrazning xotiralari va ruhiy holati bilan bog‘lanishi mumkin.

To‘rtinchidan, tabiat tasviri ham milliy ruhni ifodalashda muhim o‘rin tutadi. Ona yurt manzaralari, qishloq tabiati, fasllar almashinuvi qahramon kayfiyati va kechinmalari bilan uyg‘unlashib, asarning hissiy ta’sirchanligini oshiradi.

Demak, milliy koloritning ruhiy tasvirdagi vazifasi qahramonning tashqi muhit bilan aloqasini ko‘rsatish bilangina cheklanmaydi. U insonning ichki dunyosi, xotiralari, qadriyatlari va ma’naviy qarashlarini ochishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o‘zbek qissalarida milliy kolorit va ruhiy tasvir o‘zaro uzviy bog‘liq badiiy hodisalardir. Milliy qadriyatlar, urf-odatlar, xalqona nutq va turmush tarzi qahramon xarakterini shakllantirish, uning ichki kechinmalarini ochish hamda asarning badiiy yaxlitligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

Bugungi qissachilikda milliylikni tasvirlash an’anaviy tushunchalarni takrorlash bilangina belgilanmaydi. Aksincha, milliy qadriyatlarning zamonaviy inson tafakkuri va ruhiyatidagi o‘rni, ularning davr bilan munosabati badiiy tadqiq etiladi. Shu bois milliy kolorit zamonaviy qissalarning estetik qimmatini belgilovchi, xalqning ma’naviy qiyofasini namoyon etuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr.
2. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston.
3. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O‘qituvchi.
4. Do‘stmuhammad X. Tanlangan asarlar.
5. A’zam E. Tanlangan asarlar.
6. Hamdam U. Tanlangan asarlar.
7. Sulton I. Tanlangan asarlar.